

Герой Адріана Кашенка виражає авторське ставлення до дійсності. Це людина з особливо сильними почуттями, з неповторно гострою реакцією на світ, справжній син своєї землі, який понад усе любить волю й Україну.

В. Дончик наголошував, що «у літературі немає суціль ізольованих, відгороджених од материка островів. Явища й процеси, що визначають розвиток одних видів або жанрів, так чи інакше перегукуються з явищами і процесами, які виникають в інших, вони взаємодіють між собою і, зрештою, залежать одне від одного. Дитяча проза теж відбиває загальний стан і рівень літератури, беручи, в свою чергу, участь у формуванні загальної картини» [3, с. 28]. Таку загальну цілісну картину формує Адріан Кашенко у своїх читачів.

Дійсно, авторська свідомість піднімається до історичної масштабності, письменник вміло включає читача у рух часу, плин історії, загострює сприйняття романтичною піднесеністю історичної героїки, яку вкладає в уста своїх улюблених персонажів: [Калиніболоцький – молодому козакові («З Дніпра на Дунай»)] «Знай... другої України на світі немає. Воюючи з поляками, з волохами, угорцями й турками, я багато бачив земель аж до Німецького й Середземного моря. Добре я знаю всю Цесарщину, був навіть у Франції, бо за гроші наймався до французів воювати їхніх ворогів, а скажу тобі, що такого лютого та веселого краю, як наша Україна, ніде не бачив. Знаю я й Дунай весь – добрі на ньому плавні, гарні озера й лимани, але степу біля нього немає... А про таку волю, як отут у нас на Запорозжжі, там ми забудемо й згадувати. ...Україну в серці май!» [5, с. 55].

Отже, історична проза Адріана Кашенка акумулює досвід поколінь, має завжди злободенне значення, оскільки на історію переносяться гостро актуальні ідейні проблеми оцінки і переоцінки вузлових питань розвитку суспільства. Талановиті оповідання письменника, виступаючи в ролі каталізатора, помітно впливають на процес національного відродження.

ЛІТЕРАТУРА

1. Беляєв В.Г. «Україну на серці май» : [передмова] / [Електронний ресурс].
2. Буряк В.Д. Філософські та концептуальні основи інформаційно-художньої свідомості / В.Д. Буряк. – Дніпропетровськ : РВВ ДДУ, 2000. – 60 с.
3. Дончик В.Г. Повесть для підлітків: традиції та новонадбання // Література. Діти. Час : Збірник літ.-крит. статей про дитячу літературу / Упоряд. В.Я. Неділька. – К. : Веселка, 1976. – С. 19–28.
4. Кашенко А. Запорозьська слава / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://portfel.at.ua/dir/k/kashhenko_adrian/zaporozzka_slava.
5. Кашенко А. З Дніпра на Дунай: Оповідання для юнацтва з часів скасування Запорозької Січі / А.Ф. Кашенко. – К. : Веселка, 1993. – 64 с. – (Золоті ворота).
6. Кашенко А. Над Кодацьким порогом / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://portfel.at.ua/k/kashhenko_a/nad_kodackim_porogom.

**Атрошенко Г. І.,
Посунько Г. С., Хижняк Т. М.**
*Мелітопольський державний педагогічний
університет імені Богдана Хмельницького*

РЕАЛІСТИЧНА ОСНОВА ХУДОЖНІХ ОБРАЗІВ ТА СИМВОЛІВ У ПСЕННИХ НОВОТВОРАХ МЕЛІТОПОЛЬЩИНИ

Загальновідомо, що між літературою і фольклором завжди існував якнайтісніший взаємозв'язок. Народнопоетична творчість надихала багатьох письменників і, навпаки, література впливала на розвиток фольклору. Багато авторських пісень з часом ставали

народними, бо своєю поетикою вони були близькі до народних пісень, функціонували за фольклорними законами.

Народ завжди забирає до скарбниці своєї творчості ті пісні, що близькі йому за ідейним спрямуванням, зрозумілі йому, відповідають його духовним запитам. Близькими й зрозумілими повинні бути й художні образи.

Мелітопольська спільнота, яка нараховує на своїй землі близько 100 різних національностей (українці, росіяни, білоруси, чехи, албанці, болгары, караїми, кримські татари, поляки, греки, удини, даури, німці, вірмени та інші), обрала пісню Олега Гончаренка своїм гімном:

«Земляки Мелітопольці»

(Авторський текст. Народний варіант): *І такі ми, неначе, різні... / Ми такі, як мовби різні, / І такі ми такі однакові! А такі ми такі однакові! / При завязатті і при харизмі. / Ми завязаті і при харизмі, / При черешні, ми з черешинею при мудрім злакові і зі злаками. / При любові і при надії. Ми з любов'ю і з надією, / При розплавленому металі. З черешневими далями. / Ще й такі голосні, Ми такі голосні на диво!.. на диво!..* [2, с. 14].

Народний варіант пісні літературного походження відрізняється від першоджерела вже назвою: «Земляки» – в авторському тексті Олега Гончаренка і «Мелітопольці» – у народній пісні. Поряд з терміном «гімн» використовуємо українське слово «славень» [6, с. 182].

Народ надав цій пісні більшої образності й глибокої задушевності. У тексті Олега Гончаренка ми відчуваємо повів народної поезії, ширість почуттів. Саме тому ця пісня пішла в народ, зазнавши змін. Серед них визначаємо такі: повторюваний особливий займенник *ми* (підкреслює множинність, «общинність», які характерні для мелітопольської спільноти); народнопісенний паралелізм; використання художніх образів регіонального виміру (черешня – символ мелітопольської землі; пісні мамині – символ співучості мелітопольців тощо); народнопоетичні порівняння.

У народі кажуть: «Де народився, там і пригодився!». Пісні Олега Гончаренка народилися у місті, яке Олесь Гончар у своєму романі «Перекоп» нарік «черешневою столицєю». Вони пішли в народ, «пригодилися» там, де народилися, адже є закоріненими у національну образність, символіку.

Чим досконаліший твір поета, тим менше він зазнає змін, доробок. Буває, що народ залишає текст зовсім без змін, як пісню на слова Олега Гончаренка «Українці, нумо!»: *Знову пісня наша лине, / Зріє наша нива. / Хай же квітне Україна / Вільна і щаслива. / Отча мрія, отча дума / Розпрავляє крила. / Українці, нумо, нумо! / Дай нам, Боже, сили. / Чорне море хвилю пінить. / Грають нам Карпати. / Станьмо дружно, станьмо спільно / Долю здобувати. / Мудрих предків пригадаєм / Славнії імена. / Хай світам навіки сяє / Сонячне знамено. / Перед світом будем щирі, / Будем в мирі жити. / Наше слово, нашу віру / Піднесем до світу» [3, с. 206].*

Ця пісня за жанром визначається як пісня-побажання. Висока ідейність і поетична майстерність її визначили місце у фольклорі України.

Фольклорні колективи Мелітопольщини довели, що вони є одними із кращих у нашому регіоні поціновувачами й зберігачами традицій духовної культури українського народу, на останньому обласному конкурсі «Запорізька спадщина», де народні пісенні новотвори були представлені у номінації «Краще виконання місцевого пісенного фольклору». Перемогу в конкурсі здобули мелітопольські народні колективи: вокально-фольклорний ансамбль «Візерунок» Тетяни Сергеевої і фольклорна група «Чарівниці» (керівник Сергій Овсянников). Журі конкурсу було представлено народні пісні «Моя Родинонько-родина» (слова Ольги Фесенко), «Солов'їна долина» (слова Олега Гончаренка), які визнали кращими «за оригінальністю і новизною (!), історично-етнографічною цінністю змісту, наявністю і характерністю місцевої тематики, а ще за важливими складовими – автентичністю, самобутністю вокалу, наявністю атрибутки, костюмів, сценічною культурою» [1, с. 15].

Здобула перемогу на конкурсі «Запорізька спадщина» народна пісня-романс «Пробачте». У ній риси літературно-мистецького складу збереглися досить відчутно, відоме й ім'я автора. Це – Олег Гончаренко.

Авторський текст

*Пробачте за душу залізу,
За те, що коханим не став.
Ми з вами, як істинні, різні:
Ви – ніжна троянда, я – сталь.
Не плачте: всьому я виноюю,
Все гострість плекаю свою,
Бо важко бути в лютий струною
І легко – клинком у бою.
Коли б я себе затупив,
То просто б вас, мабуть, купив...
Збирив би в букети суцвіття,
коли б розмінювався на мідь я...
Пробачте, кохана, прощайте, -
Знов сурми стівають мені.
Було б закохатись у чайку:
Іржавію в вашій тіні.
Ще вірю у вічне горіння!
А попелом стану коли ж,
Мене вам сипнуть під коріння,
щоб стали ви світла красніш.
І все ж не повірю біді,
Бо стану я вами тоді...*

Народний варіант

*Пробачте за душу залізу,
За те, що коханим не став.
Із вами ми істинно різні,
Як ніжна троянда і сталь.
Не плачте: всьому я виноюю,
бо жорсткість плекаю свою,
Буть важко в бандурі струною,
Шаблюкою легше в бою.*

*Пробачте, кохана, прощайте, -
Загнали вже сурми мені.
Хотів полюбити я чайку,
Тьмянію я в вашій тіні.
І вірю я в вічне горіння!
Згорю я, згорю я коли ж,
Я вам посплюсь під коріння,
Ви станете світла світліш.
Не вірю, не вірю, не вірю біді,
І стану – не стану я вами тоді*

[7, с. 137–138] (записано від С. Овсянникова).

Романс виконується в інструментальному супроводі гітари, це є невід'ємним компонентом художньої форми. У ньому переважає відтворення внутрішнього світу людини, глибини переживань; наявний епічний елемент. Визначальною рисою цієї пісні є сентименталізм у відтворенні почуття кохання, романтична настроєність, поетизація об'єкта кохання. Як бачимо, народ відшліфовує форму, викладає цілі строфи, переспівує образи. У романсі синтезувалися риси фольклору, літератури української і світової. Взаємовплив – на рівні тексту. Авторський текст є переспівом з англійської поезії Вільяма Шекспіра. Романс доповнює усну народнопоетичну творчість і увійшов до «запорізької спадщини» [1, с. 15].

Активним є використання поетичних традицій у період святкування закінчення збору врожаю черешні – символу добробуту і краси на Мелітопольщині: «Хай зростає-виростає / Червона черешня – / Про добробут наш ми дбаєм, / Як і хресний Пешня!». Для сюжету частушки властиве змістових планів (Пешня – селекціонер, за національністю – болгарин, але називає себе «щирим українцем», відомий «знавець» народного господарювання, який дбав про вирощування морозостійкої черешні), загостреність кінцівки, чи, як ми помітили, несподіване розв'язання ситуації: «Наші трактори, як танки, / А дівчата, як бійці, / Розорали всі Полянки, / Зачерешнили кінці».

За допомогою сатиричних порівнянь народ викриває діяльність гурту «Дівчата», які незаконно привласнили громадську землю, засадивши її деревцями черешні. Частівка висміює фальшивих людей, які нібито дбають про добробут усієї громади, а не хочуть набити власні кишені.

Нові порівняння утворилися і при допомозі двох нових предметів (явищ), які виникли на ґрунті сучасної дійсності: «Подивіться он на шпальти, / На «М Ве» не руште крок: / Закатає всіх в асфальти / Правдолюбець наш Кумок» (Кумок – відомий на Мелітопольщині журналіст, «М Ве» – газета «Мелітопольские ведомости»).

Серед «малих» пісень у мелітопольській народній поезії зустрічаються і коломийки – короткі пісеньки, які ми записали на так званому «політичному майданчику» на головній площі на святі міста (вересень 2014 року): «Ой не того я співаю / та що Вальтера не маю, / Але того я співаю, / що Мінька я забуваю» (як реакція на громадські події: Вальтер – міський голова, відсторонений судом від справ, потім добровільно пішов із життя, Мінько – секретар, потім – виконувач обов'язків міського голови, нині – міський голова).

Коломийка швидко реагує на нові події, має реалістичну основу; зустрічаємо новочасні образи, як-от: «Ой Дубиніна-Дубина, / рідная нам мати, / Ми тобі всі довіряєм / нами керувати!» (Олена Дубиніна – член міської адміністрації, яку народ, напевно, хотів бачити своєю «головою»).

У Мелітополі досить часто проходять виставки птахів, куди приїждять любителі-птахівники з усієї України, бувають гості й з Росії, Білорусії, Чехії, Словенії. На останньому «зльоті» – XX Міжрегіональний виставці птахів 21 грудня 2015 року на імпровізованому концерті на користь українським солдатам, що перебувають в зоні АТО, ми почули: «Летить голуб, летить білий / та на нашу воду, / Все ж найкраще на світі – / то мир для народу».

У цій коломийці, яка виконувалася на майданчику біля паровоза-пам'ятника на вході до Парку залізничників, а далі, як написала журналіст Наталя Птішкіна – «кінця-краю не видно живому хвилюючому морю людей і звірів, серед яких найбільше – голубів, білих голубів миру» [5, с. 17], відображається пафос відстоювання миру на землі, що зараз особливо хвилює увесь український народ. За формою мелітопольська коломийка – традиційна, чотирнадцятискладова, побудована за фольклорною основою.

Сатиричні пісні, за нашими спостереженнями, полюбують виспівувати мелітопольці. Такою є, наприклад, і народна пісня на слова Віктора Купермана «Ой Морозе, Морозенку»: «Ой Морозе, Морозенку, / Славний ти козаче! / Це ж від тебе, Морозенку, / Україна плаче. / Ой не так вже Україна, / Як наші села. / Та й у містах для народу / Життя невеселе. / Ой не плачте, добрі люди, / Бо ж треба терпіти, / А як вибори настануть, / Знайте, що робити».

Ця пісня стала популярною на Мелітопольщині ще наприкінці ХХ ст., з'явившись як відгомін на злободенну подію – вибори до Верховної Ради – у місцевій газеті «Мелітопольские ведомости» [4]. Стилізована під відому народну історичну пісню «Ой Морозе, Морозенку, ти славний козаче», вона досить швидко здобула популярність, ще й таку, що її «виспівували навіть продавці на базарі» [4, с. 5]. Як і в історичній пісні, маємо туг вказівку на конкретні історичні події і постаті. Прізвище відомого політика Олександра Мороза накладається у пісні на ім'я славного лицаря, захисника України від польсько-шляхетських та турецько-татарських загарбників, використовується прийом гіперболізації, символічні метафори, звертання до героя, які лише підсилюють у сучасному варіанті сатиричне звучання твору.

Пісня продовжує жити в народі, особливо «активізуючись» під час чергової передвиборної кампанії. І, що особливо цікаво, ім'я героя може змінюватися (підбирається на місцевому рівні): «Ой Василю, Василечку, / Славний ти козаче! / Це ж від тебе, Василечку, / Усе місто плаче» (Василь Єфименко – міський голова Мелітополя, і Василь Крутов – кандидат у депутати від Мелітопольського округу); «Ой Олеже, Олечечку, / Славний ти козаче! / За тобою же, Олечечку, / Увесь Лиман плаче» (депутат Олег Балицький ініціював розчищення Молочного лиману).

Отже, принцип відбору літературних творів до усної словесності зрозумілий: фольклорними стають ті пісні, які написані в руслі національної традиції, близькі до народної поезії, символіки, ритмомелодики.

ЛІТЕРАТУРА

1. Балакіна І. «Зоряниця» – звездный час для гимназистов // Мелітопольские ведомости. – 2014. – №48. – 26 ноябрь – 2 декабрь.

2. Гончаренко О. Дорога крізь хату: Поезії / Олег Гончаренко.– Запоріжжя : Дніпровський металург, 2004.–216 с.
3. Гончаренко О. Серцебуття: Поезії / Олег Гончаренко.– Запоріжжя : Дніпровський металург, 2005.–272 с.
4. Ми – українці! // Мелітопольские ведомости. – 1996. – № 149. – 14 декабря.
5. Пятишкина Н. Чей красавчик кохинхин? // Мелітопольские ведомости. – 2015. – № 52. – 24–30 декабря.
6. Руснак І.Є. Український фольклор / І.Є. Руснак. – 2-ге вид., стереотип. – К. : ВЦ «Академія», 2012. – 304 с.
7. Українська пісня // Гончаренко О.М. Молитва за любов / О. Гончаренко. – Мелітополь : Видавничо-поліграфічний центр «Люкс», 2013.–С. 127–207.

Васкан Н. Ф.

*Мелітопольський державний педагогічний
університет імені Богдана Хмельницького*

ЕПІСТОЛЯРІЙ МАКСИМА РИЛЬСЬКОГО: ДО ПРОБЛЕМИ ТВОРЧОГО САМОРОЗКРИТТЯ ПОЕТА

Останнім часом у наукових колах набувають популярності дослідження письменницького епістолярію. Вони дають можливість більше дізнатися не лише про автора, але і про попередні літературні покоління, а також дослідити індивідуальний стиль митця, що наклав відбиток не тільки на його твори, а й на листи.

Що стосується конкретно М. Рильського, то майже три десятиліття тому вийшло двадцятитомне видання його творів, яке увібрало в себе більшу частину його творчого доробку – це не лише поезія, переклади й літературно-критичні статті, а й епістолярна спадщина письменника, яка в підсумку допомагає краще зрозуміти автора і його творчість. Зрозуміло, що за такий тривалий проміжок часу науковці неодноразово досліджували життя і творчість М. Рильського. Зокрема, можна згадати В. Агеєву [1], Г. Колесника [4], Н. Костенко [5], С. Крижанівського [6] та ін., але жоден із них не приділив достатньо уваги синтезу епістолярної та літературної спадщини автора, а без цього враження від творів буде неповним, саме тому обрана тема є актуальною.

Епістолярну спадщину М. Рильського можна вважати його «творчою лабораторією», яка стала також одним із основних джерел аналітичного розуміння творчості автора. Уважно ознайомившись із листами, можна помітити взаємозв'язок між інформацією, що міститься в них, та творами письменника. Зокрема, вони не просто відображають його індивідуальний стиль, а й фіксують народження нових тем і образів, які пізніше знайшли своє вираження в його роботах. Під пером митця побутовий лист видозмінює свою форму, перетворюючись на своєрідний різновид художньої творчості.

Щирість – це безумовна риса усієї діяльності М. Рильського, тому конкретні життєві факти, які самі по собі не є мистецтвом, письменник типізував, піднісши до рівня поезії, надаючи їм символічного значення. І саме листи показують нам увесь довгий шлях появи того чи іншого твору від моменту зародження ідеї, теми чи образу і до того часу, коли він буде готовий.

Характерною особливістю багатьох віршів М. Рильського є те, що в них відображені почуття й переживання ліричного героя, викликані численними подорожами. І ці вірші є майже в кожній збірці поета. Тому, розглядаючи епістолярну спадщину митця, яка відображає події та постаті, що невимушено входили і в його поезію, можна досягнути всю творчість на глибинному рівні, розкриваючи причини, а не просто ознайомлюючись із наслідками. Наприклад, повернувшись до Києва, М. Рильський детально описує свої